

บทบาทสื่อของไทย ควรจะไปทางไหน ?

ระพี ลีศรี

ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์นำมาพิจารณา ย่อมมีเหตุอยู่ในรากฐานความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ ดังนั้นไม่ว่าจะหยิบยกประเด็นอะไรขึ้นมาค้นหาความจริง คงต้องทำความเข้าใจมนุษย์ให้ชัดเจนก่อน ไม่เช่นนั้นอาจเกิดสภาพซึ่งมีทิศทาง"ยิ่งคิดและนำไปปฏิบัติก็ยิ่งห่างตัวเองมากขึ้น" ดังเช่นที่สังคมไทยกำลังเผชิญกับปัญหาหนักมากยิ่งขั้นจากทุกด้านอยู่ในขณะนี้ ถึงกระนั้นด้านลบก็ยังคิดแก้ไขเนิ่นที่เรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเห็นได้ชัด ดังเช่นที่กล่าวกันว่า"คิดแบบตัวใครตัวมัน" ซึ่งมีเหตุสืบเนื่องมาจากอิทธิพลวัตถุ ที่เข้าไปแฝงอยู่ในรากฐานความคิด ทำให้ตกอยู่ในสภาพยึดติดจึงทำให้เกิดปัญหามากขึ้น จากทุก ๆ ด้าน

ถ้าเข้าใจและยอมรับความจริงว่า ทุกวันนี้อิทธิพลวัตถุได้เข้าไปถือครองรากฐานคนในสังคมไทยค่อนข้างกว้างขวางมาก ยิ่งมองขึ้นไปสู่ด้านบน ทำให้มองเห็นปัญหาต่าง ๆ ด้วยทิศทางมุ่งออกจากตัวเองมากขึ้น ทำให้การชี้แนะจากเรื่องนี้เป็นไปไม่่ง่ายนัก แต่การชี้ให้เห็นความจริงจากรากฐานที่ละภาวะยึดติดลงไปได้บ้าง ย่อมช่วยให้เข้าใจลึกลงไปอีกระดับหนึ่งว่า "แม้วันนี้เราเห็นได้ยาก วันหนึ่งย่อมมองเห็นได้" โดยที่เชื่อว่า ปัญหาซึ่งรุมล้อมหนักมากขึ้น น่าจะสอนให้คนสามารถทวนกลับมามองอีกทิศทางหนึ่งได้ ไม่ว่าจะเร็วหรือช้า

อนึ่ง "ก่อนที่จะมองไปยังสื่อซึ่งอยู่นอกกายมนุษย์ น่าจะทวนกลับมาเริ่มต้นที่สื่อซึ่งมีธรรมชาติอยู่ในรากฐานจิตใจมนุษย์เองเพื่อพิจารณาให้เห็นความจริง แล้วจึงสานออกไปยังสิ่งอื่นอย่างมีเหตุมีผล" การเริ่มต้นจากจุดนี้ ในขณะที่ธรรมชาติของสังคมไทย มีคนในกลุ่มทุกรูปแบบมองออกจากตัวเองมากขึ้น แม้อาจถูกมองว่า"ถอยหลัง-เข้าคลอง" ก็ทำให้การถอยหลังซึ่งก่อให้เกิดผลเสีย หากช่วยให้เกิดภาวะที่ก่อให้เกิดผลดีทั้งแก่ตนผู้ปฏิบัติได้และสังคมอันเป็นส่วนรวม จึงน่าจะกล่าวว่า"คิดและปฏิบัติในลักษณะทวนกระแส"มากกว่า

จึงสรุปไว้ในขั้นนี้ก่อนว่า "ความเป็นตัวของตัวเอง"ที่สานถึงการปฏิบัติอย่างรู้เหตุรู้ผลที่มีอยู่ในรากฐานโดยไม่ยึดติดอยู่กับอิทธิพลจากภายนอก ไม่ว่าจะอำนาจรัฐหรือเอกชน ย่อมช่วยให้มีโอกาสได้รับความศรัทธา ซึ่งเป็นผลดีทั้งแก่ตนและสังคมอย่างแท้จริง แทนการคิดและปฏิบัติแบบแยกส่วนดังที่มักพบความจริงได้ทั่วไปในยุคนี้ โดยเฉพาะแนวโน้มของสื่อมักมีสิ่งเขี่ยวนให้คนพูดมากกว่าทำ ซึ่งชนรุ่นก่อนมักกล่าวเตือนสติไว้ว่า "ยิ่งพูดมากก็ยิ่งมากหมอล-มากความกันไปใหญ่" เนื่องจากธรรมชาติของคนหากพูดมากย่อมทำน้อยลง ในเมื่อทุกสิ่งซึ่งมีเหตุเกิดจากรากฐานคนย่อมมีสองด้านอยู่ร่วมกันเสมอ

"ดังนั้นบุคคลผู้จริงจังย่อมพูดน้อย แต่มุ่งมั่นลงมือปฏิบัติจากรากฐานตนเองอย่างมีความสุข จึงมั่นคงอยู่ได้"

ความล้ำสมัยและทันสมัยย่อมไม่มีในโลก

"เมื่อไม่มีความล้ำสมัยย่อมไม่มีความทันสมัย" ดังนั้นทุกสิ่งจึงมีแต่ความจริงทั้งสิ้น" ช่วยให้รู้เท่าทันว่า "คนเป็นผู้สร้างความทันสมัยขึ้นมาเพื่อหวังครอบงำคนอื่น" ดังนั้นหากบุคคลใดตกไปอยู่ใต้อิทธิพลของกระแสความทันสมัยซึ่งหมุนวนเป็นวัฏจักร เป็นเพราะขาดการรู้เท่าทัน ทำให้รากฐานจิตใจขาดอิสระยิ่งขึ้น จึงจำต้องตกเป็นทาสผลประโยชน์ของคนจากอีกด้านหนึ่ง ดังจะพบความจริงว่าการที่ภาวะเศรษฐกิจจำต้องทรุดหนัก มีเหตุมาจากเงื่อนไขดังกล่าวแล้ว: ไม่เช่นนั้น: น่าจะรู้ว่า"สื่อธรรมชาติของมนุษย์คือการนำปฏิบัติจากรากฐานตนเองโดยแท้"

ธรรมชาติได้ลำดับความสำคัญของสื่อชั้นพื้นฐานไว้อย่างชัดเจน โดยเห็นสิ่งซึ่งอยู่ใกล้ตัวมนุษย์ที่สุด แล้วจึงสานออกไปอย่างมีเหตุมีผลเป็นขั้นตอน เริ่มต้นจากการนำความจริงจากรากฐานตนเองออกจกมือปฏิบัติโดยส่วนต่าง ๆ ของร่างกายก่อนอื่น ซึ่งจะพบว่าผลการปฏิบัติซึ่งมีเหตุมีผลอย่างชัดเจนย่อมสะท้อนภาพให้ผู้อื่นสัมผัสแล้วรู้สึกศรัทธา แม้อาจไม่มีการพูดการเขียน

"ผู้ปฏิบัติได้แล้ว เห็นผลแล้ว ย่อมรู้ความจริงแล้ว" หากปฏิบัติจากรากฐานซึ่งมีความเป็นตัวของตัวเองจริง ย่อมช่วยให้มองเห็นความจริงที่สานถึงกันอย่างมีเหตุมีผลได้ทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเรื่องใดจะเป็นไปตามความประสงค์หรือไม่ ดังนั้นเมื่อมีโอกาสนำมาพูดหรือเขียนย่อมพูดและเขียนจากความจริงใจ หรือแสดงออกอย่างเป็นธรรมชาติ

อนึ่ง ความจริงได้กำหนดไว้แล้วว่า "เมื่อด้านหนึ่งแสดงออกอย่างเป็นธรรมชาติ ย่อมทำให้อีกด้านหนึ่งซึ่งมีโอกาสสัมผัส เปิดใจรับได้อย่างถึงรากฐาน" จากประเด็นนี้ มักมีบางจุดสะท้อนความรู้สึกออกมาให้รู้ว่า "บุคคลผู้แสดงออกมีความจริงใจหรือมีเมตตาสูง ทำให้รู้สึกศรัทธา" แม้อาจไม่เคยสัมผัสกันเป็นส่วนตัวมาก่อน

สะท้อนให้เห็นความจริงว่า "สื่อธรรมชาติมีทั้งเหตุและผลอย่างเห็นได้ชัด" แม้อาจไม่มีเครื่องกลไกทางเทคนิค และสื่อธรรมชาตินี้จะเกิดได้ คนผู้เกี่ยวข้องโดยตรงซึ่งต้องมีรากฐานจิตใจที่อิสระถึงระดับหนึ่งแล้ว อีกทั้งความหมายของอิสระในที่นี้ย่อมไม่ผูกติดไว้ด้วยวัตถุหรือสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น หากช่วยให้คิดได้เองโดยไม่ยึดติดอิทธิพลจากภายนอกอันเป็นเหตุทำให้เกิดข้ออ้าง

จึงสรุปความจริงได้อีกชั้นหนึ่งว่า "ถ้าคนมีรากฐานจิตใจที่มีคุณภาพสูง ช่วยให้ความพร้อมสูง การจัดการเพื่อใช้สื่อจากภายนอก ไม่ว่าจะจะเป็นสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือรูปแบบอื่นใด ย่อมมีผลสนองประโยชน์แก่ประชาชนได้ถึงเป้าหมายอย่างเป็นธรรมชาติ" โดยไม่ต้องมุ่งข้ามขั้นตอนไป เน้นว่าจะต้องได้ผลอย่างนั้นอย่างนี้

หากรากฐานความคิดคนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นพื้นฐานสังคม รวมถึงกลุ่มคนทำหน้าที่จัดการเรื่องสื่อ ยังไม่อาจมุ่งลงถึงความจริงดังกล่าว ย่อมสะท้อนให้เห็นความจริงได้ว่า ยิ่งคิดและนำไปปฏิบัติก็ยิ่งส่งผลทางจากตัวเองมากขึ้น โดยมีเวลาและโอกาสสรรพหิพจน์ความจริงอยู่ในอนาคตเช่นกัน อีกทั้งระหว่างช่วงที่รอ ย่อมทำให้จำต้องสูญเสียหนักมากขึ้นไปอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่ไสลลงไปยังด้านล่าง ซึ่งภาวะยึดติดย่อมทำให้มองเห็นได้ยาก

หากประเมินจากการสัมผัสกับความจริงแล้ว ไม่ว่าจะรู้สึกว่าจะเข้าใจได้ยากหรือง่ายก็ตาม แม้อ่านจากเรื่องนี้ แต่ "ความจริงย่อมเป็นความจริงเสมอ"

ตามความหมายจากสื่อ อะไรคือโลกและประชาชน

"บุคคลผู้จริงย่อมไม่นำสิ่งซึ่งอยู่นอกตนมาอ้างอย่างขาดการรู้เหตุรู้ผล หรือรู้เขารู้เรา" สิ่งนี้คือสังขารของมนุษย์ทุกผู้ทุกนามผู้สนใจ เรียนรู้ความจริง ในช่วงหลัง ๆ ผลจากการเปลี่ยนแปลงด้านรูปวัตถุที่แปรอิทธิพลมาจากจุดเกิดก่อน ส่งผลครอบงำภูมิปัญญาท้องถิ่นแทบจะทั่วถึง ทำให้คนส่วนใหญ่มีนิสัยนำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอยู่นอกตนมาอ้างเพื่อสนองกิเลสตัวเองมากขึ้น

สังขารได้กำหนดไว้ชัดเจนว่า "เมื่อมีสิ่งหนึ่งย่อมมีอีกสิ่งหนึ่ง" ดังนั้นจากด้านหนึ่งซึ่งก้าวไปก่อน จึงมีการพูดความสำคัญของโลกตามมา แม้ในรูปกิจกรรมระดับโลก ทำให้อีกด้านหนึ่งซึ่งรากฐานห่างจากตัวเองออกมาพอสมควรแล้วถูกหล่อให้ห่างมากขึ้น แม้กิจกรรมซึ่งเกิดขึ้นภายในกลุ่มจนถึงภายในชาติของประเทศซึ่งตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ ก็มักอ้างว่าประชาชนต้องการอย่างนั้นอย่างนี้

ดังตัวอย่างเช่น มีการสำรวจความต้องการแล้วนำตัวเลขตัวหนังสือซึ่งเป็นเพียงสิ่งสมมุติมาแสดง "เพียงเพื่อหวังเงินตามกระแส" และมักมีแนวโน้มที่สะท้อนออกมาให้รู้ว่า "นี่คือการจัดรูปแบบการบริการตามความต้องการของประชาชน" แต่ผู้ที่เข้าถึงความจริงแล้วย่อมมองเห็นอีกด้านหนึ่งว่า "คือการตามกระแสมากกว่า" และ

มองเห็นสังขารว่า "เมื่อมีข้ออ้างย่อมมีการถามกระแส" ถือเป็นธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งละเว้นได้ยาก

สภาพดังกล่าวคือภาวะยึดติดรูปแบบจากชนต่างถิ่น ซึ่งแฝงเข้ามาภายใต้กระบวนการจัดการศึกษาของท้องถิ่น เงื่อนไขลักษณะเดียวกันกับความหมายของคำว่า "นอกลู่นอกทาง" และ "การเค้นหวนกระแส" ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในช่วงแรก

ถ้าตั้งคำถามว่า "โลกคืออะไรและอยู่ที่ไหน ?" ซึ่งคงต้องหมายถึงคน รวมทั้ง "ประชาชนคืออะไร และอยู่ที่ไหน ?" สำหรับผู้ที่สามารถเข้าใจประเด็นสิ่งแวดล้อมถึงความจริงอย่างลึกซึ้ง ย่อมมีคำตอบอยู่ในแต่ละคนแล้ว โดยที่รู้ว่ารากฐานสิ่งแวดล้อมที่แท้จริงควรจะมีความจริงเป็นธรรมชาติอยู่ในมนุษย์ แต่ภายใต้ภาวะยึดติด ย่อมมองออกจกตัวเอง จึงเห็นความจริงได้ยากยิ่งขึ้น

อนึ่ง การกล่าวอ้างความสำคัญของโลกที่จะมาปรากฏชัดเจนหลังสงครามโลกครั้งที่สองผ่านพ้นมาได้ไม่นาน จากการชูความสำคัญโดยกลุ่มบุคคลระดับสูงในประเทศคอมมิวนิสต์ สอดคล้องกันกับการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติ เสมือนเป็นบทเรียนซึ่งทำให้เกรงว่าในอนาคต อาจทำให้ฝ่ายตนเสี่ยงต่อการสูญเสียประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และการกล่าวอ้างประชาชนแม้ในสังคมไทยซึ่งเป็นประเทศหนึ่งในกลุ่มที่ค่อนข้างดีกว่าจากทุกเรื่อง ก็เพิ่งเริ่มจากการปฏิบัติที่ค่อนข้างดีโดยอ้างว่าต้องการประชาธิปไตยเมื่อปี พ.ศ. 2475

หลังจากนั้นมาก็มีการนำคำว่า "ประชาชน" มาอ้างกว้างขวางมากขึ้น โดยเฉพาะจากด้านที่ขึ้นไปถือครองอำนาจ และ "เมื่อมีอำนาจหนึ่ง ย่อมมีอีกด้านหนึ่ง" จึงเห็นความจริงต่อไปว่า แม้กลุ่มบุคคลผู้สนใจให้ความสำคัญมุ่งสู่ด้านบน แต่ยังไม่มีโอกาสเข้าไปครองอำนาจ ก็นำมาอ้างด้วยเช่นกัน

ถ้าหวนกลับไปพิจารณาความในวรรคแรก ๆ ของบทความเรื่องนี้ แล้วพิจารณาบนพื้นฐานเหตุและผลโดยใช้สมมติ เพื่อชำระล้างภาวะยึดติดให้ลดลงไปได้บ้าง น่าจะช่วยให้มองผ่านลงไปเห็นความจริงว่า "การมองความหมายของโลกก็ดี ของคำว่าประชาชนก็ดี จากรากฐานซึ่งมีความรู้สึกที่ซับซ้อน ย่อมเห็นได้ว่าคือด้านซึ่งมีเงื่อนไขอยู่ในรากฐานความรู้สึกของคน" จึงไม่น่าแปลกใจที่คนเพียงไม่กี่คน ซึ่งสะท้อนพฤติกรรมปรากฏจากบางโอกาสมากล่าวอ้างว่า นี่คือการเสี่ยงจากประชาชน

จากผลซึ่งปรากฏโดยพฤติกรรมที่อยู่ด้านนอกด้านเดียว ซึ่งในปัจจุบันมักมีแนวโน้มช่วยสนับสนุนให้ตัดสินใจกระทำกรอย่างหนึ่งอย่างใดลงไปเพราะ "ขาดการรู้เท่าทันต่ออิทธิพลรูปแบบ" ย่อมส่งผลเสียหายต่ออนาคต ดังที่มีการกล่าวไว้ว่า "กาลเวลาย่อมพิสูจน์ความจริงได้เสมอ" แต่จากภาวะยึดติดซึ่งเข้าไปแฝงอยู่ในรากฐาน เมื่อเวลาผ่านพ้นมาแล้ว แม้สภาพในสังคมจะตกต่ำลงไปย่อมมีเค้นหวนกลับไปค้นพบความจริงได้ยากมากขึ้น

"แม้การกล่าวอ้างโลกาภิวัตน์ หรือโลกไร้พรมแดน" ส่วนใหญ่ที่แสดงออกมักมีแนวโน้มนำโลกภายนอกตนมากล่าวอ้างด้านเดียว โดยที่ความจริงได้ชี้ไว้อย่างชัดเจนว่า "การนำสิ่งซึ่งอยู่ด้านนอกมาอ้าง เกิดจากความอยาก" จึงทำให้การนำปฏิบัติจากรากฐานตนเองเป็นไปได้ยาก หากดึงตนห่างจากความจริง มุ่งตามกระแสมากขึ้น

ถ้าตั้งคำถามว่า "โลกภายนอกไร้พรมแดนจริงหรือ ?" ในเมื่อคนเปลี่ยนสภาพไป ทำให้ขาดความจริงใจต่อกันมากขึ้น ดังจะพบความจริงจากปัญหาซึ่งทุกวันนี้มักนำมาพูดกันว่า "ยุคไอเอ็มเอฟ" ย่อมพบสังขารว่า "โลกไร้พรมแดนที่มีพรมแดนขวางกั้นหนามากยิ่งขึ้น"

หากสามารถค้นหาความจริงจากรากฐานตนเองได้ย่อมพบว่า "โลกทั้งใบ แม้อาจมีอีกใบ ย่อมรวมอยู่ในนี้ครบถ้วนหมดแล้ว" เพียงแต่ให้ความสนใจค้นหาให้พบ อีกทั้งความหมายที่แท้จริงของ "ประชาชน" ย่อมมีความจริงรวมอยู่ในนี้ด้วย ไม่ว่าจะด้านนอกจะมีมากมายแค่ไหน อีกทั้งยังมีกระแสการเกิดการตายซึ่งยากที่จะเข้าถึง ยิ่งไปนำตำราด้านเทคโนโลยีซึ่งเริ่มต้นจากชนต่างชาติมาเขียนลงบนแผ่นกระดาษเพื่อกล่าวอ้าง ย่อมพบความจริงได้ยากยิ่งขึ้นไปอีก

หน้าที่อันแท้จริงของสื่อคืออะไรและมุ่งที่ไหน ?

"สื่อของแต่ละคนก็คือ สื่อมวลชนก็คือ มีธรรมชาติอยู่บนพื้นฐานเดียวกัน" ธรรมชาติได้มอบสื่อไว้ให้เพื่อ การเรียนรู้ระหว่างมนุษย์ซึ่งดำเนินชีวิตร่วมกัน ดังนั้นการเรียนรู้ซึ่งกันและกันย่อมนำไปสู่ ความรู้ซึ่งควร จะมีความสมบูรณ์ครบถ้วนยิ่งขึ้น ดังเช่นที่สังฆกรรมได้กล่าวย้ำความสำคัญของ"ความรอบรู้" ซึ่งมีความหมายลึกซึ้ง เกินกว่าการเรียนรู้จากครูในโรงเรียนและตำรา ซึ่งเป็นเส้นทางที่ทำให้รากฐานความคิดและทัศนคติในการมอง สรรพสิ่งต่าง ๆ เรียวแคบมากขึ้น การเรียนรู้ซึ่งกันและกันจะช่วยให้ได้รับผลทั้งสองด้านก็ต่อเนื่งการปฏิบัติร่วม กันเป็นพื้นฐาน

อนึ่ง ผู้เขียนได้กล่าวไว้แต่แรกแล้วว่า "สื่อจากรากฐานจิตใจของแต่ละคนถือเป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้ บุคคลผู้นำปฏิบัติมีโอกาสเรียนรู้ความจริง จึงชี้ให้เห็นว่า ผู้ซึ่งทำหน้าที่สื่อมวลชนอย่างได้ผลพึงต้องมีอุดมการณ์ ดังกล่าวเป็นคุณสมบัติจึงจะช่วยให้งานที่รับผิดชอบบรรลุผลอย่างจริงจัง

เราจึงน่าจะเข้าใจถึงสังฆกรรมว่า "การฉะฉานบริการข้อมูลข่าวสาร แม้มักจะให้ความรู้ ถ้าฝ่ายให้บริการ มองไม่เห็นความสำคัญของกวรเรียนรู้จากด้านผู้รับทำให้ไม่สนใจใช้ส่วนนี้เป็นฐานการให้ เป้าหมายที่ต้องการ ย่อมไม่บรรลุผล

ดังที่มีคำปรารภว่า "การถ่ายทอดความรู้แบบทิศทางเดียว" หรือ "การสอนแบบสั่ง" นอกจากไม่ช่วยให้ อีกด้านหนึ่งได้ความรู้ ยังมีผลทำลายรากฐานความคิด เว้นไว้แต่ว่าผู้รับจะเข้าใจและแยกแยะได้ด้วยเหตุและ ผลว่า สิ่งดังกล่าวไม่ใช่ความจริง หากเป็นเพียงข้อมูลซึ่งตนจะเชื่อไม่เชื่อก็ได้ โดยที่เข้าใจว่า สิ่งซึ่งปรากฏ ออกมา มีเหตุมีผลมาจากเงื่อนไขที่อยู่ในคนผู้ผลิตสื่ออย่างสำคัญ

ในเมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงเป็นสังฆกรรม ดังนั้น"การปรับตัวเองของสื่ออย่างสอดคล้องกันกับการเปลี่ยนแปลงย่อมถือเป็นสิ่งสำคัญ" และการปรับตัวจะมีผลช่วยให้สื่อสามารถให้บริการอย่างสร้างสรรค์ได้ ย่อมเกิดจาก ผลการเรียนรู้ความจริงของคนในสังคมเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุด

แนวความคิดที่มักนำมากล่าวกันว่า"สังคมอยู่ได้คนยอมอยู่ได้" ซึ่งในที่นี้อาจกล่าวว่า"สังคมอยู่ได้สื่อยอมอยู่-ได้" ถือเป็นสิ่งท้าทายที่จะนำมาค้นหาความจริงให้ชัดเจน มิฉะนั้นแล้วอาจสะท้อนภาพที่มองเห็นว่า "สื่อตามกระแส สังคมไปเรื่อย ๆ แทนที่จะมีการคัดท้ายให้วิถีการเปลี่ยนแปลงมุ่งไปสู่ทิศทางที่ช่วยให้มีความมั่นคงอยู่ได้" ซึ่งในยุค ปัจจุบันกำลังเกิดภาพสะท้อนลักษณะนี้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ดังที่ได้เคยกล่าวไว้แล้วแต่แรกว่า"ไม่ว่ามองการศึกษา วัฒนธรรม สังคม และการเมือง เท่าที่ผ่านห้มา เราไปยึดคิกรูปแบบหรือกระบวนของสิ่งเหล่านี้มาจากสังคมชนต่างชาติ" และจากช่วงเวลาเท่าที่ผ่านมาแล้วจนถึงปัจจุ- บัน ผลจากเงื่อนไขดังกล่าวก็ได้ปรากฏชัดจากปัญหาเศรษฐกิจซึ่งส่งผลกระทบต่ออย่างหนัก และเราก็ต้องวิ่งไปยอมตัว เป็นทาสชนต่างชาติอีกเช่นกัน

จึงฝากไว้ให้คิดว่า "สิ่งที่เรียกว่าความต้องการของประชาชน"จริง ๆ แล้วคืออะไรและอยู่ที่ไหน อีกทั้ง มีคำถามตามมาว่า"เป็นความต้องการจากประชาชนจริง หรือว่าเป็นประชาชนเพียงเปลือกนอก เพราะเรายึดคิด อยู่กับเปลือกลึกซึ่งมากขึ้น

แล้วเราก็เอารูปแบบ วิธีสำรวจความต้องการของประชาชนซึ่งติดมาจากตำราต่างชาติมาใช้ก็ ดัง เช่นการนำตัวเลขบ้าง เส้นตั้งเส้นโค้งบ้าง มาใช้แสดงเพื่อยืนยันความจริง แทนการมองเห็นความจริงซึ่งอยู่ใน รากฐานคนอย่างแท้จริง

สังฆกรรมได้ชี้ไว้อย่างชัดเจนว่า "การปฏิบัติที่ให้คุณค่าอย่างแท้จริงทั้งแก่สังคมและตนเอง ผู้ปฏิบัติพึงต้อง กล้าเค้นทวนกระแส" และผลที่ช่วยให้เรียนรู้ความจริงจากการเค้นทวนกระแส ถือเป็นสิ่งมีคุณค่าทั้งแก่ผู้ปฏิบัติและ

ด้านของผู้รับร่วมกันอย่างแท้จริง ไม่เช่นนั้นแล้วเราก็ได้แต่บ่นว่า"คำนิยามในสังคมปัจจุบันส่งผลทำลายทุกสิ่งทุกอย่าง" และการนำเหตุผลที่อยู่นอกตัวมาอ้างไม่ว่าเรื่องใด แท้จริงแล้วก็คือ"นิสัยเอาตัวรอด" ซึ่งเป็นไปในทางเดียวกันกับ"การปฏิเสธความรับผิดชอบ"

ความจริงแล้ว แม้ไม่พึ่งพาตัวเราซึ่งส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดอิทธิพลมาจากรากฐานซึ่งอยู่ในต่างถิ่น แม้ใช้สามัญสำนึกจากการใช้ธรรมชาติเป็นพื้นฐาน ย่อมมองเห็นวิถีทางที่ช่วยแก้ไขปัญหาก็ได้ไม่ยาก หากไม่ขาดสติจนทำให้ทวนกลับไปสู่อคติเพื่อทบทวนและทวนกลับมาอย่างรู้เหตุรู้ผล ย่อมพบว่า ภายใต้อิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงเท่าที่เป็นมาแล้ว ทำให้เกิดปัญหามากขึ้น ดังนั้นหากนำปฏิบัติในลักษณะเดินทวนกระแส ย่อมสามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ทุกเรื่อง

ตามที่หิบบอกเขาประเด็น"เดินทวนกระแส"มากล่าวไว้ในสภาวะเช่นนี้ ถ้าเข้าใจได้ลึกซึ้งย่อมรู้ว่า แท้จริงแล้วหาใช่เดินทวนกระแสไม่ หากมุ่งมั่นรักษาความเป็นตัวของตัวเองโดยอยู่กับเหตุและผล จากรากฐานที่อิสระอย่างชัดเจน ย่อมมีผลให้ถึงประชาชนอย่างแท้จริง โดยที่เห็นว่า"ประชาชนซึ่งอยู่ในรากฐานจิตสำนึกของสื่อปฏิบัติได้ย่อมได้ และประชาชนที่อยู่ค้ำยันนอกปฏิบัติแต่ละคนก็ย่อมได้ โดยช่วยให้เกิดความมั่นคงแก่ชีวิตยิ่งขึ้น"

แม้อาจมีคนส่วนน้อยในสังคมที่เข้าใจได้ทำให้รับได้ แต่ไม่ควรลืมนึกว่า "มากหรือน้อยหาใช่มีตัวตนให้นำมายึดมั่นถือมั่นไม่" จึงมีอีกด้านหนึ่งซึ่งชี้แนะไว้ว่า "แม้มีน้อยก็มีโอกาสที่จะมากได้ และมากก็มีทางที่จะน้อยลงได้เช่นกัน"

ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับคำถามที่ว่า"เรามีอุดมการณ์ที่จะให้แก่สังคมจริงหรือเปล่า" หากมีจริงย่อมมีความอดทนและต่อสู้ด้วยวิธีการนำปฏิบัติซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้รากฐานตนเองที่สุด แทนการพูดมากทำให้การปฏิบัติคลอน้อยลง ซึ่งไม่ใช่วิถีทางที่พึงพัฒนารากฐานตนเองให้มีคุณภาพสูงขึ้นแต่อย่างใด อีกทั้งละเว้นการนำสิ่งนั้นสิ่งโน้นมาอ้างเป็นเงื่อนไขอย่างนั้นอย่างนี้

สื่อย่อมสะท้อนภาพให้เป็นความหวังแก่สังคมอย่างเชื่อมกันไว้ เนื่องจากความเชื่อมกันที่แท้จริงอยู่ที่สังขารมหาโชยอยู่ที่บุคคลหรือคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไม่ แต่ถ้าสังขารเข้าไปปรากฏอยู่ในรากฐานคนย่อมช่วยให้คนได้รับผลคือศรัทธา แต่ควรเข้าใจว่า ศาสนาที่มีได้ศรัทธากับตำแหน่ง อำนาจ รวมทั้งรูปวัตถุใด ๆ ทั้งสิ้น หากอยู่ที่ความสุขอย่างแท้จริง อันพึงเกิดขึ้นบนพื้นฐานสังขารโดยแท้

สรุปเป็นรูปธรรม

ในช่วงหลัง ๆ มักมีการนำเอาคำว่า"รูปธรรม" มากล่าวเน้นอย่างปราศจากความชัดเจน ดังนั้นจึงใคร่ขออนุญาตชี้แจงจากความเข้าใจว่า "รูปธรรม" น่าจะหมายถึงการแสดงออกจากรากฐานที่อิสระ และไม่คิดว่าจะต้องให้ผู้ใดเชื่อหรือทำตาม นอกจากนั้นอาจเป็นผลจากการปฏิบัติที่สะท้อนให้เห็นได้สัมผัสได้

ดังนั้น หากมีการเรียกร้องหารูปธรรมจากบุคคลอื่นสิ่งอื่น ย่อมอ่านความจริงได้ว่า เป็นเพราะรากฐานผู้เรียกร้องขาดการพึ่งตนเอง ถ้ามีการหิบบ่นให้เพื่อสนองความต้องการ สิ่งนั้นน่าจะเป็นรูปแบบ ซึ่งส่งผลสนองผู้เรียกร้องต้องการให้ยึดติดมากขึ้น

สื่อที่อิสระจริง ย่อมคิดได้และกำหนดรูปแบบวิธีปฏิบัติได้เอง โดยที่พิจารณาแล้วเห็นว่า สิ่งซึ่งมีผู้อื่นกำหนดไว้จึงน่าจะเป็นเพียงช่องทางซึ่งใช้ค้นหาความจริง เพื่อหวังเรียนรู้จากรากฐานตนเองมากกว่า หรืออาจกล่าวได้ว่า สื่อที่มีคุณภาพย่อมคิดได้จากจิตใต้สำนึกของคนอย่างอิสระ และไม่นำความคิดจากคนไปยึดเยี่ยหากมุ่งมั่นปฏิบัติอยู่กับเหตุและผลอย่างดีที่สุด ย่อมมีโอกาสสนองประโยชน์สุขแก่สังคมได้อย่างเป็นธรรมชาติ.